

Natalija Ludoški

# U ŠTIMUNGU BEĆARCA ILI PROZNA PESMARICA O BANATU

(Ljubomir Živkov: *Farkaždin*, Laguna, Beograd, 2023)



„Ko bi se toga još sećao, i k čemu?“, pita se Ljubomir Živkov, uvodeći čitaoca u *Farkaždin*, knjigu sazdanu iz fragmenata životopisa u kojem su oživljena sećanja na detinjstvo i mladost u rodnom selu. A smisao književnosti, zna to pisac ove knjige, pored ostalog, i jeste u pamćenju koje je osnova ne samo ličnog već i kolektivnog identiteta.

Čitav veltanšaung Ljubomira Živkova, formiran je na parametrima stečenim u selu iz kog je ponikao: „Svemu što će me čekati u Zrenjaninu, Beogradu i Filadelfiji temelji su udareni u Farkaždinu.“

A čitalac, pogotovo onaj kojem je blizak duh vremena i mesta o kojem je u *Farkaždinu* reč, uočava, u ovoj *laganoj* prozi, istinu o tome da, što je delo više lokalizovano – njegova poruka postaje univerzalnija. Pa se tako i u onom nauku:

„Nemoj da mi se razboleš ako neko bude pevao lepše od tebe!“ – piščevog oca, Duše Krstina (za kog se pričalo da, kad zapeva, pucaju lusterska stakla) – prepoznaje koliko roditeljska strepnja, toliko i humanizovani odjek drevnog helenskog načela: *vazda najbolji biti i odličan između drugih*.

I zaista, Ljubomir Živkov kao novinar (pisao za *Ekonomsku politiku* i *Vreme*, autor televizijskih serijala *Retrovizor* i *Dopisnica iz Banata*, danas čitan na portalima *Istinomer* i *Peščanik*, autor knjiga *Pikardijska terca* i *Ustanite, ovo je Internacionala*), a stranice *Farkaždina* svedoče i kao pisac – zauzima superiornu poziciju.

Sazdan na doživljenom i anegdotskom kazivanju, taj samo u sećanju živ svet paora i radena dat je iz realistične, kad humorom, kad setom senčene vizure koja se nastavlja na tematsko-motivske okvire znamenitog *Sela Sakule a u Banatu*. No dok Zoran Petrović prepušta reč svojim junacima, Živkov oko uspomena na ljude i događaje plete promućurne komentare.

„Stanovništvo je mahom bilo ravnodušno prema obliku vladavine, ljudi su sami pravili sve osim šibica, kvasca, gasa za lampu i pirindže, na svaku su vlast gledali kao na dalekog i neodustajnog parazita...“, piše Živkov, koji u predislfoviju navodi i ko će biti *junaci* njegove knjige: „[...] ali opet će u svakom odeljku, kao i u stvarnosti, biti i dece, i švi-garaca, i udavača, i staramajki i deda-teča, živih će biti više nego pokojnih, ali će potonji svaku pripovest vući unazad, u devetnaesti vek, ili čak i dublje u prošlost, biće više, naravno, onih koji sami sebi i bližnjima komanduju 'ajde, da se radi', nego što će biti leljoša,

prostulja i fandrokaša, pojavljivaće se, kao predmeti koji ne pripadaju skupu, predstavnici države, oličeni najvećma u fenderašima, pretečama današnjih izvršitelja, celina će zvučati kao pohvala samodovoljnosti paorskih domaćinstava, gde su i udareni temelji mojoj istrajnoj odbojnosti naspram države...”

Oličena je država i u odbornicima koji se nikad ne pojavljuju pred glasačima u Farkaždinu, te će, jednom prilikom, *supstitut* onog koji se nije udostojio da poseti selo biti ispraćen opaskom: „Nikad ni ne vidimo našeg odbornika, uvek nam pošljete leš bez glave!” (I „leš bez glave” i svedočenje o tome da se sve moglo iznositi na pazar, osim zemlje koja se nije smela otuđivati, aludiraju i na aktuelne prilike.)

Sukob prirodnog poretka (oličenog u porodičnom životu) s institucijama, dešavao se već u ranom detinjstvu: „Rascep između učitelja i ukućana započet je u jeziku, ali je bilo i ontoloških nesuglasica: u kući pršte očenaši, u školi nema boga, za državne praznike dobiješ male ferije, u kući običan ručak, nema supe ni rinflajša, nema kolača, za Božić u kući česnica, položajnici, pre toga korinđanje, odeš tog prazničkog dana u školu tamo ni jelke, ni kriskindli, ni pomena o rođendanu VIP osobe...”

Koristeći lokalizme, koji padaju u zaborav, s karakteristikama *novogovora*, Živkov sugestivno dočarava prohujalo „zemljano doba” i „civilizaciju” banatskog sela, koja je, sve do pedesetih i šezdesetih godina prohujalog veka, „počivala na masti”. (Izuzetne su one stranice na kojima su lirski dočarani mirisi i zvukovi sela – naročito crkvenih zvona.)

Zazivajući sećanja na prošlost, Živkov oslikava i mentalitetske crte naših starih, o čemu, zapaža jedan novosadski pisac (rodom Bečkerečanin), jugoslovenski karakterolozi nisu marili. A na osobenost tog banatskog mentaliteta jasno ukazuje iskaz vezan za Živkovljeve studentske dane u Beogradu: „U tavernu poverenu nama dolazili su momci koje sam nepogrešivo identifikovao kao Bačvane – veseli, razgovorljivi, neškrti, zadovoljni.” Spreman je, vidimo, naš pisac, da o sebi i svojim progovori upravo onako kako, ako je verovati opet jednom Banaćaninu – Raši Popovu – čine istinski majstori pera: otkrivajući vlastitu sramotu i razobličavajući nakaradu.

Stoga su antiteze, paradoksi i (auto)ironija, ali i originalni epiteti (Bahtinova teorija se proučava na *jako lepim* univerzitetima), česta sredstva za kojim poseže Živkov. No građa se nudi sama (jasno – onima koji to umeju da prepoznaju). Tako je anegdota o parovima, primoranim da napuste svoje domove i poslove u leto 1968, jer vlast prepoznaje pretnju pred invazijom Varšavskog pakta, te i banatski živalj mobilise za kopanje odbrambenih rovova, razrešena poentom dalekog potomka nekadanjih graničara: „Sad bi samo falilo da ovi ne dođu!”

I dok se, namah, neimenovani Farkaždinac prepoznaje kao tipični Lala čija psihologija daje povoda za vic, oni koji poznaju prilike, iza prividne tuposti i pomirljivosti Banaćana, prepoznaju potrebu za smisljenošću života.

Demontira pisac ove knjige i stereotipe. Recimo onaj o patrijarhatu. Pamti se scena kada se ukućani listom stavljaju na stranu staramajke koja se spori sa supružnikom, dok ih ona ne ukori: „Ta mante ga, nek misli da je pametniji od mene.” O statusu te žene kazuje i činjenica da je porodična blagajna u njenom šarajtovu. Osim što raspoláže *kućnim budžetom*, baba kroji planove i o predstojećim poslovima. Dok noću izlaže svoje naume, deda samo „domeće ponešto” i „poftorava”.

Ženska pamet nastoji da oblikuje i javno mnjenje. Tako će petogodišnja devojčica, poučena od majke lole koja po peti put staje pred oltar, usred svadbe podviknuti: „Mater svetu, dovo Joca petu.”

U stilu Ljubomira Živkova, koji je, ne treba smetnuti s uma, i tamburaš, očuvan je duh bećarca. Danas, kada i književni mejnstrim nalaže bavljenje traumatičnim temama, apsurdom kao sudbinskim usudom homosapijensa, likovima ophrvanim *duhoklonućem* i distopijskim vizijama budućnosti, *život i priključenija* Ljubomira Živkova nude, toliko nam nužan, katartičan vitalizam.